

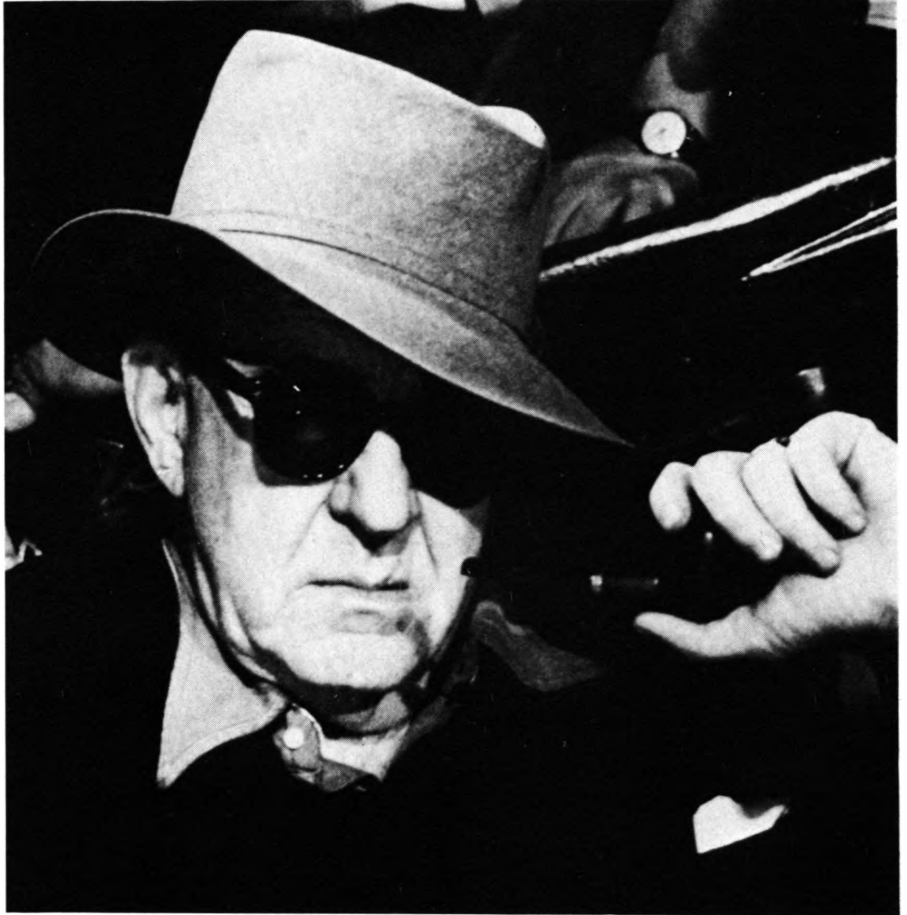
John Ford – enkel og flertydig

Niels Jensen

»The John Ford Movie Mystery« kaldte Andrew Sarris sin monografi over den klassiske amerikanske filmkunsts største instruktør. Og hans film er vitterlig mystiske. På samme tid enkle og flertydige. Noget i retning af manden selv. I alt fald var heller ikke han til at sætte i bås. John Ford var ikonograf og ikonoklast, autoritetstro og antiautoritær. Han var establishmentens mand og dog altid en rebelsk outsider. Som militær optrådte han konsekvent som civilist, mens han i det civile liv altid omgav sig med militære symboler. Han var sømand og vagabond, admiral i flåden men også en jævn mand, som Hollywoods stuntmen ved hans død hilste på en købt helse i *Variety*, hvorpå de skrev: »One of us and we'll miss him«. Ford var romantiker og realist, konservativ og liberal. Han blev indbegrebet af Hollywood som han dog alligevel aldrig rigtig hørte hjemme i. Under alle omstændigheder en gåde, hvis film jeg i Kosmorama 132 skrev at der foreløbig var sagt nok om. Det var i en omtale af en stribe nye bøger om emnet. Hvad der nu savnedes var en biografi.

Med Andrew Sinclairs »John Ford« har vi fået den. En forfatter der øjensynlig drages mod eventyrlige og farverige skikkelser. Han har tidligere skrevet om Jack London, Dylan Thomas og Che Guevara! Den seneste af hans bøger har Fords portræt i silhouet på omslaget. Ingen træk anes, kun de ydre kendetegn hatten, brillerne og piben fortæller hvem manden er. Spørgsmålet er så blot om den 300 sider store biografi får sat så meget lys på modellen at den træder frem fra sin egen skygge og blir helt tydelig? Og Hvorfor her forholde læseren svaret eller forhale det til slut i omtalen af bogen. Nej, lad det straks være sagt, at Sinclair ikke løser *the John Ford Mystery*. Tværtimod forekommer manden snarere endnu mærkværdigere efter læsningen end før. Men det er naturligvis også et resultat og endda ikke et af de ringeste man kan få ud af en biografi. Den er umagen værd. Skal den endelig lastes for noget må det blive, at den er så overordentlig fantasifuld illustreret. I stedet for at bringe en række arbejdsfotos, og der må være masser af dem, som aldrig er blevet vist, vises endnu en gang de *stills* enhver Fordbog har med.

John Augustine Feeney blev født den første februar 1895 i et bondehus ved Cape Eliza-



beth nær Portland. Barnet var forældrenes elvte og sidste. Den ældste i flokken var næsten tyve år ældre end den nyfødte. Fem søskende døde som små. Faderen og moderen var begge irske. »We weren't rich or really comfortable or well to do. I was pinching poverty while I was growing up«. Rollefordelingen i hjemmet var klar. Ved bord og arne herskede kvinden. Faderens råderum var marken og kroen, hvor han ikke kom som gæst, for det var ham, der var saloonkeeper. Men egnen var puritansk og der indførtes ofte spiritusforbud. Så blev der drukket i smug. Ilerne var veltrænede i konspiration. De havde århundredes erfaring. Fra et observationstårn på Munjoy Hill så lille Johnnie Feeney ud over bugten, hvor Teddy Roosevelts Great White Fleet lå for anker, og hvor kvinderne stod på

kajen og vinkede farvel når fiskere og marinere stod til søs. Et motiv som skulle blive blandt de mest vedholdende i drengens erindring og som senere dukker op igen og igen i mandens film. Afskeden. Mennesker der ser deres kære drage bort.

Selv var Johnnie iøvrigt dårlig til at se. Han var mere end nærsynet og yndede at skubbe sine briller op i panden så alting foran ham flød sammen i farvetåger. Når han så tog de tykke glas for øjnene igen, sprang verden pludselig i focus og blev til et billede. Og for det mistede han aldrig sansen. Til sidst på sine gamle dage kunne han stadig lave dem umiskendeligt John Fordske uden egentlig at kunne se noget som helst. Men det lå allsammen 50 år fremme i tiden at regne fra 1914, som er det år, hvor John Augustine Feeney

følger sin ældre bror Francis over prærien til den lille by Hollywood nord for Los Angeles, som er ved at blive centrum for den spirende filmindustri. Her angloficerede han snart sit navn og kom til at hedde John Ford. Blandt venner dog Jack. Læg vel mærke til det, når TV bringer interviews med Hollywoods koryfæer. Det er fint at have været på Jack med den gamle, så det blir han kaldt!

Når Ford blev spurgt, hvordan han egentlig kom til Hollywood, svarede han lakonisk: »Med toget«. Ligesom når folk ville have at vide, hvad han gjorde, da filmen fik lyd, og han så sagde: »Jeg optog den«. No big deal. Det kom nemt til ham lige fra den første dag, da Carl Laemmle satte ham til at instruere Harry Carey i »The Soul Herder«, fordi det forekom ham at fyren var nøjagtig så god til at råbe som en instruktør skulle være. Hollywood – og vesten i det hele taget – var den gang næsten en travesti på det man netop begyndte at glorificere i filmene. Buffalo Bill genopførte indianermassakrer på de steder, hvor de havde foregået og med de, der havde overlevet. Geronimo solgte signerede fotografier af sig selv til turisterne på verdensudstillingen i St. Louis og i Pasadena levede tidligere Frontier Marshall Wyatt Earp stilfærdigt som rentier. Om søndagen sneg han sig bort fra sin kone, hun var hellig, for at komme over og drikke sjusser og spille kort med the Ford-gang i huset på Odin Street bag the Hollywood Bowl. Forsamlingen han der mødte var broget. En blanding af shitkickers – arbejdsløse cowboys der søgte stunt jobs – og filmfolk. Tom Mix var der og W.C. Fields og Irving Thalberg. Mange af dem var katolikker og mange af dem var jøder. To grupper med stærke familiebånd, klanfølelse og storsind. Og begge truet af de protestantiske omgivers nedlalden og udelukkelse.

På St. Patrick's day i 1920 mødte Ford Mary McBryde Smith, og de giftede sig tre måneder senere. Et forehavende de tog så alvorligt, at det aldrig blev opgivet. Hun var af skotsk/irsk oprindelse og presbyteriansk opdraget. Sir Thomas Moore var et navn i hendes slægt, der var konsolideret højere oppe på den sociale rangstige end Fords. En onkel var *Chief of Naval Operations* og det var måske gennem sine kone, at Ford ikke alene erhvervede sin interesse for flåden men også de aristokratiske træk i sin iøvrigt gennem-demokratiske holdning.

Konspirationstilbøjeligheden, som måske vitterlig er irlænderne indgroet, fik Ford tilfredsstillet på en seks måneders rejse til fædrenes ø. Officielt var han på forretningsrejse, men i virkeligheden rapporterede han tilbage til en eller anden militær instans om Sinn Féinernes og the Irish Republican Armys aktiviteter. Det trak op til det endelige sammenstød med briterne, som her i 1921 holdt et godt øje med alle udlændinge, også den lange amerikaner. Måske det egentlige formål med turen var at forsyne IRA med økonomiske midler, men ingen fik nogen sinde noget at vide. Ford vidste at holde mund, og det blev han ved med også op gennem trediverne, hvor han krydsede med sit skib »The Araner« i såvel det karibiske hav som Stillehavet for den amerikanske efterretningstjeneste. Med George O'Brien dukkede han op på så fjerne

steder som Singapore, Hong Kong eller Shanghai eller fløj over dem, thi det var for en stor del luftrekognoscering det drejede sig om. Ind imellem lavede han spillefilm med tilknytning til disse steder og våbenarter, altså film om flyvere eller om flåden. Dækarbejdet var i orden og det spionmateriale, han hjembragte fra sine udflygter fremkaldtes i Hollywoods laboratorier. Ford var, siger hans daværende klipper, en fremragende undergrundsagent med en formidabel iagttagelses-evne og en utrolig hukommelse. En af grundene til hans ildhu var, at han og folk i hans militære omgangskreds – her i blandt babyhangarskibets opfinder »Spig« Wead som skrev manuskript til »Air Mail«, »They Were Expendable« og for Howard Hawks »Ceiling Zero« og som Ford i 1957 lavede »The Wings of Eagles« om – med forfærdelse så på hvor letsindigt politikerne anskuede den stadigt mere truende udenrigspolitiske situation.

Da krigen kom var John Ford da heller ikke selv uforberedt. På rekordtid kunne han opstille en »Field Photographic Branch« i den efterretningstjeneste, som nu under »Wild Bill« Donovan's ledelse blev effektivt organiseret under navnet »Office of Strategic Services«, forløberen for det senere CIA. De mange års arbejde i Hollywood havde udviklet Fords lederevner. Han kunne iscenesætte også virkeligheden, og kampen mod produ-

Den Ford, der på film er så uniformsglad, var bogstavelig talt ikke til at drive i en selv, og flådehierarkiets messingfolk var mere end irriterede. Men dybt inde i Burmas jungle bag fjendens linier mødte han altså sin overmand, hvad angik foragt for korrekt påklædning. Den engelske øverstkommanderende modtog ham splitternøgen!

Ford var med på General Doolittles togt, de 32 sekunder over Tokio, som blev det første lille stik fjenden modtog. Han deltog i landgangen på korallrevene Marcus og Wotje og var på Midway, da slaget begyndte. Amerikanerne havde den gang brudt den japanske kode, og man vidste at angrebet ville komme i maj '42. Ford tog der ud for at filme, hvad der nu måtte ske. Og det blev altså den gang han med sit kamera kunne indfange blåfrakkerne, der højeste Stars and Stripes midt i kugleregnen, som sårede også ham selv. Det må have været hans største time. Senere kom han til Europa og var blandt andet med til at hente nedskudte allierede flyvere ud fra det besatte kontinent. Han var i Danmark og i Jugoslavien, hvor sympatien helt var hos Draya Mikhailovichs' nationalistiske partisaner, selvom han ikke havde meget til overs hverken for dem eller deres engelske kontakter. Hele foretagendet var efter hans mening for infiltreret af »princes and dukes and God knows what kind of White Russians«. På den anden side kunne han heller ikke smide sit lod



Tidligt foto af John Ford, mens han endnu var assistent for storebror Francis. John Ford er i centrum t.v. bag kvinden i forgrunden

cerne havde udviklet forhandlingstalentet, så han kunne komme igennem med sine ideer hos en præsident, der var mere end vanskelig at komme om ved, ligesom han forstod at styre klar af de forskellige våbenarters indbyrdes rivaliseringer. Han forstod at vælge sig de rette medarbejdere, og han var ikke bange for at uddelegere opgaverne. Det blev sagt om ham, at »he was never one to be the overall king«. Endelig havde han et af de fortrin, som en leder næppe kan købe for dyrt. Han behøvede næsten ingen søvn, så han nåede vidt omkring. Til Orde Wingate, som overgik end- og ham selv i retning af uformel påklædning.

i vægtskålen hos Titos røde rebeller. I næst-terne op mod den sjette juni '44 var Ford med Commander John D. Bulkeley's PT-både på raids til den kommende invasionskyst for at hente og bringe efterretningsfolk inden landgangen. Det var Bulkeley som i marts '42 havde sejlet Mac Arthur væk fra den belejrede fæstning Corregidor ned til Mindanao, den sydligste af øerne i Philippinerne, hvorfra generalen senere blev fløjet til Australien.

Da krigen i Europa efter D-dag blev til at se en ende på og den amerikanske offentligheds opmærksomhed skulle vendes helt mod Stil-

lehavet, fik marineministeren James T. Forrestal den tanke, at Ford skulle lave en film om netop Bulkeley. Det blev til »They Were Expendable« som i dag regnes for den betydeligste amerikanske film om den anden verdenskrig. Men da den kom frem blev den ikke vel modtaget. Filmkritikere kunne nok se dens kvaliteter, men det kneb for militæret og indflydelsesrige folk var rasende. Filmen handler om de der måtte ofres, fordi intet var forudset og intet planlagt. »We little guys«, siger en af filmens menige figurer, »the ones who are expended – never get to see the broad picture of the war, never find out the reasons back of the moves or failures to move. We only see our part – look up through the palm trees at the seamy side of it«. Ford hylder de almindelige soldater for deres Fordske dyder i retning af tapperhed og udholdenhed, men han lægger ikke skjul på, at den megen offervilje ikke bare er et resultat af mod og hengivenhed men også en konsekvens af et fantasiløst og letfærdigt lederskab. Filmen blev beklippet og holdt tilbage sådan som så meget af det materiale Ford i løbet af krigen sendte hjem var blevet det, efter at generalstaben chokeyret havde set dokumentarfilmen »December 7th«. »It was political dynamite«, sagde feltfotografen Brick Marquand, og efter den forlangte man alt materiale censureret, hvis det skulle vises offentligt.

John Ford havde ikke lettere ved at komme hjem fra krigen end andre veteraner. Men han lavede en af sine smukkeste film, »My Darling Clementine« om det at komme tilbage til civilisationen efter at have færdedes i *the badlands*, sådan som Henry Fondas figur gør det, da han slår sig ned i Tombstone og bliver ordenshåndhæver. Ford ville have holdt ham her, men genrekonventionen krævede ham sendt ud af filmen på vej mod nye eventyr, så heller ikke her fik instruktøren sin vilje.

Det gjorde han til gengæld, da han satte sig for at åbne et veteranhjem i Arizona for forkrøblede soldater. »He was the only one of the Hollywood directors that fought who did not forget his men«, siger Mark Armistead, en af hans nærmeste medarbejdere i krigsårene. »Field Photo Farnen«, som stedet hed, begyndte som en nostalgisk mandeklub men udviklede sig efterhånden som krigserindringerne gled i baggrunden, til en samlingsplads og udflugtsmulighed for familierne, for begge køn og alle aldre. Den samme brogede forsamling som i stigende grad kommer til at befolke den ældre John Fords film.

Traditionen, ritualerne og historien er det eneste sikre fundament her i livet og det eneste mulige bindeled mellem mennesker i John Fords verden. Kun disse begreber og fænomener fastholder og styrker overfor kaos, krig og ødemærke. Hvad enten filmenes ramme er U.S. Cavalry, den irske landsby eller et bortgæmt provinsmilieu i sydstatene så er motivet hele tiden solidaritetens nødvendighed og den faste tro på, at livet ikke kan bevare sit indhold, hvis formen smuldrer. Det kan være svært at give prisen til en af filmene som den bedste, men Ford selv kunne nu nok. »The Sun Shines Bright« stod hans hjerte nærmest.

Han lavede den i 1953, i MacCarthyismens

og Koreakrigens tid, og dens historie, som foregår i restaurationsårene efter borgerkrigen, tager i virkeligheden sigte på tiden efter verdenskrigen. Heksebålene flammer i filmen, lynchstemning oppisker sjælene og de stærke bekræfter sig selv og hinanden i retten til riget, akkurat som de gjorde det i Amerika – og da ikke mindst i Hollywood – på det tidspunkt, da filmen fik premiere. Blandt tidens mange nidkære forsamlinger var foreningen »The Motion Picture Alliance for the Preservation of American Ideals« en af de mest indædte. John Wayne var præsident og på medlemslisten kan man finde John Ford. En anden forening var instruktørernes fagforening »the Screen Directors' Guild«. Her ønskede Cecil B. de Mille og en række af hans kolleger en underskriftsordning, hvorefter samtlige medlemmer skulle signere en national loyalitetserklæring. Men Ford protesterede og fremsatte et tillidsvotum for foreningens præsident Joseph L. Mankiewicz, der fik det, hvorefter tanken med underskrifterne begravedes. Ford var antikommunist, og han var det helt ind til marven, men han var ingen heksejæger. Selv sagde han, at han var upolitisk, men han sagde også, og det er sandheden ulige nærmere, at han fuldt og fast troede på den amerikanske drøm. »I think if you work hard enough you will succeed«.

»Listen, son. You and I are professionals. If the manager says sacrifice... our job is to lay down that sacrifice. That's what we were trained for and that's what we'll do«, siger en senior officer i »They Were Expendable«. Og Ford giver ham ret. Tankegangen passer hans militære idealer og måske også hans religiøse sind. Men der med er alt ikke sagt, for det siges jo i en film, der understreger at ofret kunne have været undgået. I Fords verden stiller man sig ikke uden videre tilfreds og lader sig ikke uden videre indordne. Individualismen, selvhævdelsen og autoritetsforagten er sagens anden side. Om Ford selv siger en af hans klippere: »He would never commit himself. But when it came down to the balls of it, he made a stand. You'd never think he'd do it – he spoke so infrequently. But when it was a matter of integrity or a persons job was involved, he was the first guy there«. Lee Marvin, som arbejdede for Ford på hans gamle dage, og som givetvis har været fremmed for meget af livssynet i filmene, sagde om ham, at han »was probably the most liberal man I ever met. Yet he didn't act it. He'd act it out in films for you. But you never knew where he stood with you. He was just waiting for you to disclose yourself«.

Det med at lure på folk og vente på, at de skulle afsløre sig var også et arbejdsmæssigt fif, han benyttede sig af. Der blev ventet på afdækningen og hvis den ikke kom af sig selv, fremprovokerede han den. Atmosfæren under indspilningen af en John Ford film har givetvis været umådelig anspændt og ofte slet ikke så lidt neurotisk. Det er Ingmar Bergman, der taler om tryghedsfaktoren som en indspilnings et og alt. Ikke hos Ford. Hvad hans skuespillere har skullet igennem af ydmygelser er svært at forestille sig. Det gik f.eks. ud over Ward Bond – en af Fords meget nære venner – under optagelsen af »The Quiet

Man«s bryllupsscene. Bond spillede ikke aggressivt nok, og det fik han at vide i alles påhør, endog sine egne børns. »Hvad fanden er det for noget lort du laver!« Næste dag var irritationen over den skidt vigtige instruktør så indædt, at scenen kom i kassen nøjagtig som samme ville have den! Men måske Ford alligevel besad den Bergmanske evne, når den skulle til. Tryghedsfaktoren. »You become so tuned to him, one word of his becomes a volume. You become aware that he understands the story and knows how to get it out of you. It's a frame of mind he creates. He puts you at ease and sets you free to think, and you can move easily«. Ordene er Maureen O'Haras. Hun gav hans kærlighedsfilm deres erotiske glød.

Men uden for filmene i virkelighedens verden holdt han sig til sin hjertehustru Mary, selvom der nok mellem Ford og Katharine Hepburn under indspilningen af »Mary of Scotland« opstod en sådan dragnig, at de for altid opgav videre samarbejde og nøjedes med at bevare et varmt venskab. Mrs Ford oplevede at se sin mand udnævnt til admiral, og hun var til stede i The American Film Institute, da han modtog dettes første ærespris. De forenede Staters præsident holdt hyldestalen. Han var dengang Richard Nixon. Demokraten Ford havde stemt på ham. Sit eget parti havde han ikke meget respekt for mere. Lyndon B. Johnson regnede han for en ren slubbert og kunne meget bedre lide Barry Goldwater, som hver dag højeste flaget foran sit hus. »Vore forfædre ville skamme sig, hvis de kunne se os i dag«, sagde han med tanke på Vietnamkrigen og det almindelige nationale forfald, splittelsen og sædernes forvitring. Men hvad han egentlig mente med replikken om forfædre, der ville skamme sig, er alligevel dunkelt. Ford troede på historien som det store forbillede. Han ville pege på slægtens spor som det der skulle videreføres af nutiden. Men var han overhovedet sikker på at de førte i den rigtige retning? Der er meget i hans film som tyder på, at han efterhånden kom til den erkendelse, at man allerede inden vore dage var gået vild, og det er umuligt ikke at tyde hans kredsen omkring konflikten mellem sandhed og myte som en anfægtelse.

Givet er det i alt fald, at det var tungt at bære skuffelsen over den historiske udvikling, sådan som han oplevede det i sine sidste leveår. Æresaftenen på filminstitutet sluttede han med et »God Bless Richard Nixon!« Det var hans sidste offentlige erklæring. En hyldest til den præsident der fik drengene hjem fra den omsonste krig i Vietnam. Ford havde selv et barnebarn, derude. Måske han på det tidspunkt var så gammel og træt, at det egentlig kun var ham han tænkte på, og kammeraterne, og ikke mere nationen, historien og alle begreberne. Til gengæld skænkede de unge ikke Ford en tanke. Den gamle historiefortæller og –fortolker var kommet meget langt fra sin samtid. Han var selv blevet historie. John Ford døde af kræft den 31. august 1973. Han efterlod sig sønnen Patrick og datteren Barbara, der begge havde været hans medarbejdere, og deres mor Mary Smith Ford. Kisten var hyldet i flaget fra Midway.

